

Bidrag til
Et berømt Ords Historie.

„Vi er danske og vil vedblive at være danske.“

Af Franz v. Jessen.

Mand og Mand imellem hedder det sig sædvanlig nu og har længe hedt sig, at det var Kryger, som i Rigsdagen i Berlin udtalte de berømte og mangfoldige Gange anvendte Ord: „Vi er danske, og vi vil vedblive at være danske!“ Denne Opfattelse af Udtalelsens Oprindelse har efterhaanden vundet til den Grad Hævd, at flere Forfattere gaar ud fra den som fra en Kendsgerning, der ikke behøver nærmere Paa-visning eller Begrundelse. Ordene „Vi er danske“ etc. hører i den almindelige Bevidsthed med til Krygers Personlighed, er knyttede til ham frem for til nogen anden dansk Talsmand. To Data nævnes i Reglen i Forbindelse med Kryger. Først den 18. Marts 1848, der henviser til hans Udtalelse paa de slesvigske og holstenske Stænders Møde i Rensborg den Dag, da han sagde, at „langt over Halvdelen af Slesvigs Indbyggere er dansk og dansksindet og vil

ikke ind i det tyske Forbund, men vil fremdeles blive ved og knyttes fastere til Kongeriget Danmark.“ Den anden Datum er 15. April 1867 — den Dag, han i Rigsdagen i Berlin sagde: „Vi er danske og vil forblive danske!“ Disse Tidsbestemmelser og de tilhørende Citater findes indgraverede paa den Solv-Bordopsats, Kryger modtog den 29. Jan. 1869 „fra erkendtlige Vælgere i Nordslesvig.“¹ De findes ogsaa sammenstillede paa nogle af Kryger-Monumenterne her i Kongeriget, og i de fleste Biografier over Kryger finder man dem anvendte i Overensstemmelse med Hædersgavens Inskription.

Det er utvivlsomt netop denne konsekvente Sammenstilling af de to Episoder, som har været Aarsag til den almindelig udbredte Opfattelse af de berømte Ords Historie. Billedet af Kryger i Stændersalen i Rensborg, da han aflagde sin djærve og klare Bekendelse Ansigt til Ansigt med Fjenden, ligegyldig for Trusler og aabenlys Fare, har præget sig dybt i det danske Folks Bevidsthed. Det faldt da saare naturligt at tænke sig et Sidestykke hertil — uvilkaarlig at knytte Ordene „Vi er danske, og vi vil vedblive at være danske“ til en fuldstændig analog Forestilling. Kun Omgivelserne er forandrede; nu taler Kryger i Rigsdagssalen i Berlin, men den ildesindede tyske Tilhørerkres er den samme. Uforanderlig i Mod og Overbevisning siger Kryger den da for anden Gang Sandheden i kærnefulde, stolte Ord.

Saaledes er det vel gaaet til, at Erindringen om de virkelige Begivenheder lidt efter lidt er bleven for-

¹) Morten Eskesen : Hans Krygers Saga. Anden Udgave. 1899. S. 227.

vansket og omsat i en Art Legende. Sandheden er imidlertid meget smukkere, om end mindre dramatisk end denne uhistoriske Digtning.

I Midten af April Maaned 1867 sad kun én parlamentarisk Forsamling i Berlin, det nordtyske Forbunds grundlovgivende Rigsdag. (Landdagen var sluttet 9. Februar og traadte først sammen igen 29. April.) Ved at gennemgaa de stenografiske Beretninger fra Rigsdagens Møder maatte man altsaa, hvis de mange Vidnesbyrd om Krygers Udtalelse i Rigsdagssalen var paalidelige, kunne finde dens Ordlyd gengivet. Det forholder sig nu ganske rigtigt, at Rigsdagen holdt Møde (det 33te) Mandagen d. 15. April; paa Dagsordenen stod sidste Behandling af Forbunds-Forfatningen. Det var en stor parlamentarisk Dag: Forbundskansleren, Grev Bismarck, havde for sit Vedkommende alene Ordet tre Gange; Polakkerne nedlagde under Protest mod Forfatningen deres Mandater. Derimod har Kryger aldeles ikke Ordet. Et Telegram til „Fædrelandet“, der var Aftenblad, melder fra Berlin 15. April Eftermiddag om Rigsdagsmødet, at „*Ahlmanns* Forslag om øieblikkelig Grændseregulering overensstemmende med Tractaten kom ikke under Forhandling af Mangel paa Understøttelse.“ Imidlertid viser det officielle, stenografiske Referat heller ikke Spor af, at Ahlmann har talt. Det eneste, der foreligger om de to danske Repræsentanters Indgriben i Forhandlingerne hin 15. April 1867, er følgende: Inden Afstemningen om Forfatningens Artikel I udtalte Præsidenten, Dr. v. Simson:

Til Artikel I er fremkommet et Ændringsforslag — fra Rigsdagsmændene Kryger og Ahlmann — der dog endnu ikke har faaet tilstrækkelig Understøttelse; jeg beder de Herrer rejse sig, som vil understøtte d'Hrr. Kryger og Ahlmanns Forslag i Nr. 117 af Tryksagerne.

(Pavse.)

Ikke en eneste Stemme har meldt sig.

Forretningsordenen krævede 30 Medlemmers Støtte. Ikke en eneste Stemme meldte sig! „Spot og Haan var alt, hvad de trofaste Slesvigere hostede for deres Appel til en tysk Forsamlings Retfærdighedsfølelse“, skrev „Dagbladet“ i Kbhvn. om denne Episode. Og samtidig udtalte „Fædrelandet“, at „Ændringsforslaget¹⁾ faldt bort under Forsamlingens Latter og Haan“.

Her er det da ikke muligt at lægge Haanden paa de berømte Ord, som Kryger skulde have udtalt i Rigsdagssalen i Berlin 15. April 1867.

Der kunde nu tænkes den Mulighed, at Datoen var fejlagtig. Kryger kunde ved en anden Lejlighed have sagt: „Vi er danske, og vi vil vedblive at være danske.“ Det er forholdsvis let at gennemgaa de Taler, han har holdt i Parlaterne i Berlin, og som findes i officielle, stenografiske Referater. Han har talt:

---

¹⁾ Dets Ordlyd var i Følge de af Præsidenten citerede „Tryksager“ Nr. 117 følgende: „For saa vidt en Grændseforandring er betinget af bestaaende Traktater, forpligter de forbundne Regeringer sig til uopholdelig at træffe de hertil nødvendige Forholdsregler.“ Det var ledsaget af en kort Motivering i Henh. til Wiener-Fredens § 3 og Prag-Fredens § 5. Denne Motivering er dateret 9. April 1867 og undertegnet: H. Krüger. N. Ahlmann.

I Forbundsrigsdagen: 18. Marts 1867, 3. April 1867, 17. Oktober 1867 og 17. Juni 1868; denne sidste Tale — et Par Ord, der erklæredes for uhorlige — findes ikke refereret.

I den prøjssiske Landdags andet Kammer: 7. Decbr. 1867, 27. Novbr. 1868, 17. Novbr. 1869 (samme Dag oplæses en Skrivelse fra ham og Ahlmann). — Derefter har ingen dansk Repræsentant Ordet i Landdagen, før H. Lassen taler 11. Marts 1882.

I Rigsdagen: 6. Novbr. 1871, 22. Novbr. 1871, 1. Decbr. 1871, 20. Maj 1873, 13. Juni 1873, 17. April 1874, 10. Febr. 1876 og 19. April 1877. — Derefter har ingen dansk Repræsentant Ordet i Rigsdagen. før H. Lassen taler 25. Jan. 1882.

Ordene „Vi er danske“ etc. findes imidlertid ikke i nogen af disse 14 (16) Taler, der er holdte i et Tidsrum af 10 Aar og 1 Maaned.

Der kunde da for det andet tænkes den Mulighed, at det tyske, stenografiske Referat var tendensiøst — at den meget positive Udtalelse med Hensigt var udeladt. Der haves imidlertid i det mindste et enkelt Tilfælde, hvor det kan paavises, at Kryger har gjort en egenhændig Rettelse¹⁾ til det stenografiske Referat, nemlig i Talen 19. April 1877 (Interpellationen om § 5, der fremkaldte Bernh. Bülow's Svar.) Naar Kryger saaledes — ganske vist efter ti Aars Praksis i tyske Parlamenter — har gjort Rettelser i det officielle Referat, er der ringe Grund til at tro, at han skulde

---

¹⁾ Verhandlungen d. deutschen Reichstags. III. Legislatur Periode, I Session, II. S. 718.

have tiøt stille til, at en anden vigtig og principiel Udtalelse af ham var bleven udeladt.

Der kunde endelig tænkes den tredje Mulighed, at de berømte Ord ved en Erindringsforvanskning var tillagt Kryger, medens det i Virkeligheden var en anden dansk Talsmand, og da Ahlmann, som havde udtalt dem. Denne Hypotese holder dog ikke heller Stik. Ordene: „Vi er danske“ etc. findes lige saa lidt i de tyske stenografiske Referater af Ahlmanns Taler¹⁾ som i Krygers og ikke heller i andres.

Om Ahlmanns Delagtighed i Udtalelserne finder man imidlertid flere Vidnesbyrd. Allerede „Fædrelandet“ for 15. April 67 nævnede jo hans Navn og slet ikke Krygers i Forbindelse med det omtalte Ændringsforslag til Forbundsforfatningens Art. I. Og hvor der i senere Bøger tales om „Vi er danske“ etc., dukker hans Navn hyppig frem, om end i Reglen i anden Række. Saaledes fortæller Morten Eskesen²⁾, der har samlet saa mange interessante Oplysninger til Krygers Historie, at:

„ . . . nu mødte her efter et Valg . . . to danske Talsmænd med klar Indsigelse og med Vidnesbyrdet: „Vi er Danske, vi vil vedblive at være Danske, og vi vil efter Folkerettens Love gælde som Danske.“³⁾ Det var den 18. Marts 1848, Hans Krügers Ind-

1) Ahlmann har talt i Forbundsrigsdagen 8. Marts, 18. Marts og 5. April 1867. Desuden er han Medunderskriver paa Forslaget 15. April 1867 (se ovenfor) og paa Skrivelsen til Landdagen af 17. Novbr. 1869.

2) l. c. Pag. 196.

3) Denne Udgate af den berømte Udtalelse er ingenlunde den eneste, som findes. Ordlyden varierer betydeligt de forskellige Steder, hvor den citeres. Kun de to første Led gengives i Reglen

sigelse lød i Rensborg. Nu var det 19 År efter, 15. April 1867, den første Gang lød i Berlin, således som Ahlmann havde formet den, og således som Krüger og hans Vælgere alle Dage vedkendte sig den . . .“

Her gøres Ahlmann altsaa til Udtalelsens egenlige Ophavsmand. Han former den — Kryger benytter den. I *Dansk biografisk Lexikon* indeholder Artiklen *Kryger* (af H. R. Hiort-Lorenzen) ikke et Ord om „Vi er danske“ o. s. v. Men i Artiklen *Ahlmann* (af A. D. Jørgensen) staar følgende:

Efter Landets Indlemmelse i Preussen valgtes han [Ahlmann] derpaa sammen med Hans Kryger til Medlem af den grundlovgivende Rigsdag i Berlin (Febr. 1867); ved denne Lejlighed fremkom fra dem den ofte gjentagne Erklæring: „Wir sind Dänen und wollen Dänen bleiben.“¹⁾

Her sideordnes de to Mænd. Men det er forøvrigt ikke let i den givne Forbindelse²⁾ at finde nogen

overensstemmende (med eller uden Flertalsformer i Udsagnsordet). Paa den nævnte Bord-Opsats staar: „ . . . vi vil[le] behandles som Danske, og det efter Folkerettens Forskrifter.“ Eskesen, l. c. S. 227. Undertiden udelades det sideordnende Bindeord for at give Udtalelsen mere Kraft: „Vi er — vi vil vedblive — vi yil behandles“. Der kan, efterhaanden som Aarene har fjærnet os fra Tilblivelsesdagen, paavises en Bestræbelse for at gøre Udtalelsen mere mundret og give den oratorisk Sving og Form.

1) Se i Overensstemmelse hermed Sonderj. Aarb. 1891, S. 23, hvor H. P. Hanssen i Nekrologen over Ahlmann skriver: „Så snart den grundlovgivende Rigsdag havde vedtaget Forfatningen, opløstes den, og nye Valg blev udskrevne. Forinden fik Krüger og Ahlmann dog Leilighed til at afgive den af sidstnævnte forfattede Erklæring om Nordslesvigs statsretlige Stilling, som sluttede med de klassiske Ord: „Vi er Danske, vi vil forblive Danske, og vi vil behandles efter Folkerettens Grundsætninger.“ — Skønt Forf. vover sig noget videre frem end A. D. Jørgensen, er hans Fremstilling dog lovlig vag og tvetydig, og Gengivelsen af den klassiske Erklærings Ordlyd maa betegnes som temmelig fri.

2) Valget til den grundlovgivende Rigsdag i 1867 fandt Sted 12. Febr. Rigsdagen aabnedes ved Trontale 24. Febr.

Steds- og Tidsbetegnelse frem af Udtrykket „ved denne Lejlighed“.

Det kan imidlertid ikke fragaas, at A. D. Jørgensens Fremstilling, paa Grund af de deri benyttede Udtryks Dobbeltthed og Ubestemthed, bliver den rigtigste.

Kryger og Ahlmann havde, som jeg har gjort Rede for, stillet et Ændringsforslag af principiel Natur til Artikel I i det nordtyske Forbunds Forfatning, da denne var til sidste Behandling i Rigsdagens 33. Møde den 15. April 1867. Ikke en eneste Stemme var villig til at støtte Ændringsforslaget. Er dette nu kommet de to danske Talsmænd overraskende? Paa ingen Maade: de har kendt deres Forslags Skæbne længe i Forvejen. De var forberedte paa den Situation, der indtraf, og samme Dag som det danske Forslag under Haan og Spot lagdes bort, samme Dag, Mandag den 15. April 1867, omdelte Kryger og Ahlmann til samtlige Forbunds-Kommissærer og samtlige Medlemmer af den nordtyske Rigsdag en trykt Fremstilling af de Betragtninger, der havde været ledende for deres Optræden i den grundlovgivende Rigsdag. *Det er i dette trykte Aktstykke, at de berømte Ord forekommer.*

Mandag (15/4.) var altsaa Forfatningen til sidste Behandling. Tirsdag (d. 16.) vedtoges Forfatnings-Udkastet af Rigsdagen. Onsdag (d. 17.) meddeler Bismarck, at de forbundne Regeringer har vedtaget Forfatningen i Rigsdagens Affattelse og oplæser det kgl. aabne Brev om Rigsdagens Opløsning; s. D. sluttes der saa ogsaa af med en Trontale. Den 18. April var det Skærtorsdag, den 19. følgelig Langfredag. Alt

dette dels beslaglagde den offentlige Interesse saa stærkt, dels forhaalede Referaternes Offenliggørelse saa meget, at vi herhjemme og i Sønderjylland først den 20. April fik virkelig Besked om, hvad der var foregaaet i Rigsdagen i Berlin den 15. Men Lørdagen før Paaske indeholdt baade „Dagbladet“ og „Fædrelandet“ i Kjøbenhavn en Fremstilling af det danske Ændringsforslags Skæbne og en Meddelelse om Uddelingen af de to danske Talsmænds Memorandum. Der kan ikke herske Tvivl om, at det er Kryger og Ahlmann, som selv har foranlediget, at det trykte Aktstykke kom de danske Blade i Hænde. Thi „Fædrelandet“ — der aftrykker det i sin Helhed i dansk Oversættelse, medens „Dagbladet“ blot refererer dets Indhold og oversætter Slutningen ordret — skriver udtrykkelig, at da de to danske Repræsentanter for Nordslesvig er bleven afskaarne fra endnu en Gang at paatale den Befolkings Ret, som har sendt dem til Berlin, har de ladet deres sidste Ord til den nordtyske Rigsdag trykke og omdele blandt dennes Medlemmer: „Dette Aktstykke, som de have ønsket offentliggjort ad den eneste Vei, der nu staaer dem uaben, nemlig den danske Presse, er saalydende.“ Derefter følger saa Oversættelsen.

Slutningen af Krygers og Ahlmanns Memorandum gengives saaledes d. 20. April 1867 i Oversættelserne i henholdsvis:

„Dagbladet“.

Hvorhen vor Samvittigheds Lys viser os, derom er der for os ingen Tvivl.

„Fædrelandet“.

Hvorhen vor Samvittigheds Lys viser os, derom er der for os ingen Tvivl.

Vi føle os som Danske; Vi føle os som Danske; tractatmæssig Ret opfor- tractatmæssig Ret opfor- drer os til med fuld Aa- drer os til at udtrykke benhed at give vort nati- vort nationale Sindelag onale Sindelag et Udtryk; med fuld Aabenhed; vi vi ville vedblive at være ville forblive Danske, vi Danske, vi ville, overens- ville behandles som Danske, stemmende med Folkeret- og det efter Folkerettens tens Forskrifter, behand- Forskrifter. les som Danske.	Berlin d. 15. April 1867. <i>H. Kryger. N. Ahlmann.</i>
---	--

Allerede Uoverensstemmelserne mellem disse to Oversættelser viser, at de to Redaktioner har arbejdet efter en Original, der er affattet paa et fremmed Sprog. (Denne Original findes hverken paa det st. kgl. Bibliotek eller Universitets-Biblioteket i Kbhvn. og ikke heller i den Regensburg'ske Samling i Aarhus. Skulde nogen, der læser disse Linjer, eje den eller vide, hvor den maatte kunne findes, vilde jeg være meget taknemlig for Oplysninger derom.) Utvivlsomt er „Dagbladet“s Oversættelse¹⁾ rent sproglig set den bedste; alligevel er det aabenbart „Fædrelandet“s Gengivelse, som har præget sig stærkest ind i Bevidstheden. Vendingen: „ . . . vi ville behandles som Danske og det

---

¹⁾ „Dagbladet“s Revue française. 2me année Nr. 10, 25. April 1867, gengiver Aktstykkets Slutning paa Fransk saaledes: „Quant à nous, il ne peut y avoir de doute dans nos esprits sur la voie, que nous avons à suivre. Nous sommes Danois, les traités nous, donnent le droit d'exprimer en toute franchise notre sentiment national; nous voulons rester Danois, nous voulons être traités comme tels, et cela en vertu des principes du droit des gens.“

efter Folkerettens Forskrifter“ (und zwar nach den Vorschriften des Völkerrecht?) er til Trods for sin Mangelfuldhed bleven staaende gennem Tiderne. Men selv i den bedste af de to Oversættelser kan man ikke undlade at lægge Mærke til, at de berømte Ord er *skrevne, ikke talte*. Desuden korrigeres ved disse Gengivelser selve Udtrykkets Ordlyd; der staar intet Sted: „Vi *er* danske“, uden for saa vidt det unægtelig er den nødvendige Forudsætning for det næste Led: „vi vil *forblive* danske.“ Dybere og smukkere end Traditionen har tildannet Ordene, har Kryger og Ahlmann nedskrevet dem: „Vi føler os som danske, vi vil vedblive at være danske, og efter Folkerettens Love vil vi ogsaa behandles som danske!“ Dette er noget mere og noget inderligere end den for de to Mænd alt for selvfølgelig Udtalelse, at de *er* danske.

Traditionen og en senere Tids Vidnesbyrd om det historiske Ord kan altsaa nu let rettes, for saa vidt der tiltrænges Rettelser, og Grunden til, at det ikke findes i de officielle, tyske, stenografiske Beretninger kan ogsaa let forklares. Ordene er aldrig *udtalte* i noget tysk Parlament. De skyldes ikke Kryger alene, men Kryger og Ahlmann i Forening. De er nedskrevne en Gang i April 1867 paa Tysk og omdelte d. 15. April s. A. i det nordtyske Forbunds Rigsdag, ligesom de er daterede 15. April 1867, fordi det kunde forudses, at der netop den Dag vilde blive Brug for dem.

Det er imidlertid ikke heller helt ugørligt at forfølge de berømte Ords Tilblivelseshistorie noget længere tilbage end til Dateringsdagen.

Der findes en ganske lille, uanselig Piece af N. Ahlmann, som hedder: „Et Forsvar imod en Slesviger: „Afstemningen i Slesvigs nordlige Distrikter“. Den er udkommen i Haderslev paa Forfatterens Forlag og trykt hos Th. Sabroe 1867. Denne Pieces Indhold frembyder meget paafaldende Ligheder med Indholdet af den Tale, Ahlmann holdt i Forbundsrigsdagen 18. Marts 1867; Tankerne og til en vis Grad ogsaa Udtrykkene i Talen og i Piecen dækker hverandre. Der kan maaske heraf udledes den Formodning, som forøvrigt støttes, men ikke ligefrem bekræftes af andre Udtalelser i Piecen, at „Et Forsvar“ er bleven til mellem Februar og April 1867, selv om den maatte være udgivet senere, hvad jeg ikke har faaet oplyst. Skulde denne Formodning være rigtig, vilde det have en betydelig Interesse; thi Side 8 i Ahlmanns Piece staar følgende Sætninger: „*Nordslesvigerne ere Danske og ville gjøre, hvad de formaae, for at forblive Danske.*“ Der kunde da være Grund til at tro, at Ahlmann er Forfatteren til den første Del af den berømte Erklæring, og Morten Eskesens Udsagn¹⁾ om, at det er Ahlmann, der har formet Udtalelsen, vilde saaledes blive meget let forklarligt.

Derimod staar det for mig som ganske sikkert, at den sidste Del af den berømte Udtalelse skyldes Kryger. Hans Politik kunde ikke sammenfattes med

---

¹⁾ Dette støtter sig atter paa et mundtligt Udsagn af Ahlmann til Eskesen, efter hvad Eskesen har sagt mig. — Ahlmanns Son, Godsejer F. Ahlmann, meddeler mig, at baade han og hans Hustru (Datter af Biskop Hansen) „ere overbeviste om, at Ordene: Vi ere danske o. s. v. ere skrevne af min Fader og tiltraadte af Kryger.“

et mere rammende Udtryk end dette: „Vi vil efter Folkerettens Love behandles som danske!“ og netop derfor er det visselig ikke uden Grund, at disse Ord er bleven knyttede saa stærkt til hans Person. Der kan paavises mangfoldige Steder i hans Taler, hvor han argumenterer paa Folkerettens Grund. „Min Pligt“, sagde han 17. Oktober 1867 i Forbundsrigsdagen „min Pligt beror ikke alene paa den nordslesvigske Befolknings Stemninger og Ønsker, men paa *folkeretlige* Overenskomster, som maa iagttages helt og ubeskaaret.“ Og i Landdagen udtalte han 17. Novbr. 1869: „Vi kommer hid for at se, om det prøjssiske Underhus anser vor *folkeretlige* Stilling for at være værdifuld nok til at yde sin Bistand til at bringe Klarhed over den.“ Men især har man Kryger helt i disse Ord, der faldt i Rigsdagen 20. Maj 1873: „Traktater maa holdes. *Folkeretten* kan ikke overtrædes. *Folkeretten* er Fredens Kilde og Livsnerven i den nationale Udvikling.“

Saaledes, mener jeg, kan det med Føje siges, at den stolte og smukke Erklæring er bleven til ved inderligt Samarbejde mellem de to danske Repræsentanter. Hans Kryger og Nicolaj Ahlmann.

Nu er det imidlertid ganske vist, at ingen af dem, mindst naturligvis Kryger, kunde godt nok Tysk til at affatte det ret vidtløftige og paa Grund af Indholdets Art sprogligt vanskelige Memorandum, de lod omdele paa Tysk i Rigsdagen 15. April 1867. De har haft Brug for en sprogkyndig Mand, og de har fundet ham i Dr. *Edgar Bauer*, om hvis Forhold til Ahlmann, og særlig til Kryger, Eskesens Bog giver udførlig Oplys-

ning. Bauer var Hannoveraner, ivrig Prøjsser-Fjende, varmt interesseret for det nordslesvigske Spørgsmaal, Korrespondent til „Dagbladet“ i Kjøbenhavn, Forfatter til flere Brochurer om Paragraf V, og hvad dermed staar i Forbindelse. Det fremgaar af Bauers egen Fremstilling¹⁾, og jeg har i min private Besiddelse samstemmende Vidnesbyrd derom, at han har gjort Krygers og Ahlmanns Bekendtskab tidlig paa Foraaret 1867, formodenlig allerede i Begyndelsen af Marts og sandsynligvis paa Foranledning af „Dagbladets“ Redaktør, C. St. A. Bille. Det er da Bauer, som har sat Aktstykket af 15. April 1867 i Stil. I en Vending som denne: „Hvorhen vor Samvittigheds Lys viser os“, kan man efterspore hans Mellemkomst og finde Bevis for, at han desværre ikke har kunnet undlade at sætte til af sit eget; „Samvittigheds Lys“ er slemt, paa ingen Maade dansk, aldeles ikke Krygersk eller Ahlmannsk, derimod tydelig Bauersk og tysk.

Kryger og Ahlmann boede i Berlin i en lille Lejlighed i Mittelstrasse.²⁾ Her har de to Mænd da en Gang i Begyndelsen af April 1867, efter at de var komne paa det rene med baade Bismarcks og Rigsdags-Flertallets Holdning i det nordslesvigske Spørgsmaal.

---

¹⁾ Eskesen, l. c. Pag. 197. — Naar der paa den følgende Side og i en anden Sammenhæng med vidtløftige Detailler er talt om et Replikskifte mellem Bismarck og Kryger, og dette er henlagt til „hin Mærkedag 15. April 1867,“ saa foreligger der naturligvis en Fejltagelse. Maaske sigtes der til Forhandlingerne 18. Marts eller 3 April 1867?

²⁾ Eskesen, l. c. Pag. 197.

og efter at de havde mødt Modstand alle Steder, hvor de henvendte sig om Støtte til Indbringelsen af et principielt Ændringsforslag ved Forfatningens sidste Behandling — her har, siger jeg, de to Mænd gjort Udkast til den højtidelige og indtrængende Protest, de vilde nedlægge mod det nordtyske Forbunds Inkorporation af den Del af Nordslesvig, som i Følge Pragfredens § 5 selv skulde bestemme over sin Skæbne. De har arbejdet godt sammen, og det er faldet dem let at finde Udtryk for deres Tanker, at give Grunde for deres Standpunkt. Alt som Arbejdet skred frem, formede det sig mere og mere som en Bekendelse, og Ahlmann har villet, at det skulde siges rent ud, som en Kendsgerning hvorved ingen storpolitisk Fortolkningskunst kunde rokke, at de 27000 danske Vælgere i Nordslesvig havde stemt for at vidne, at de følte sig som danske og vilde vedblive at være danske. Kryger har givet sin Ven Ret; netop dette skulde siges. Men som den erfarne Politiker, hvis Kendskab til Modstanderne havde gjort ham utryg, forudsaa han de mange Vanskeligheder, der vilde lægge sig i Vejen. Da var det, at han pegede paa Midlet til at løse Knuden, paa Grundlaget for alle fremtidige Forhandlinger, det eneste virkelige Holdepunkt for baade tyske og danske: *Folkeretten!* Og han tilføjede i Udkastet dette sidste Krav, der som i en Sum samlede dem alle: „Vi vil behandles som danske efter Folkerettens Love!“ — Da saa Dr. Bauer kom paa et af sine Besøg i Mittelstrasse, talte de to Mænd med ham om deres Plan. Han oversatte Udkastet til Tysk, pyntede det journalistisk en Smule for meget op, var hjælpsom og flink

som altid, besørgede vel endog Aftale med Bogtrykkeren og Korrektor.

Den 15. April 1867 laa Protesten paa alle Pladser i Rigsdagssalen. En af de nærmest følgende Dage sendtes den til de danske Blade. Ordet havde faaet Liv. Endnu lever det og vil vedblive at leve som det sande og klare Udtryk for et Folks dybeste Overbevisning og uforgængelige Haab.